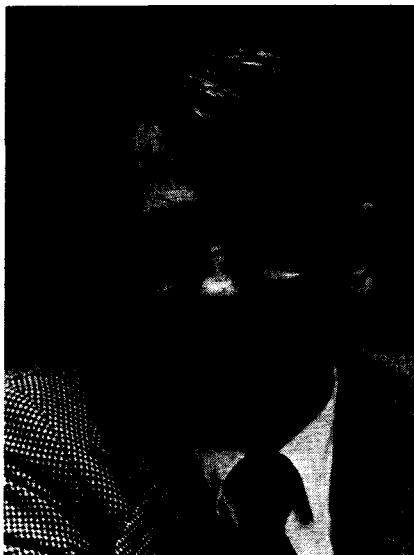

LAT is niets

Het is wat àl te gemakkelijk om de huidige onmacht van het politieke bestel te herleiden op de kwetsbare electorale positie van de PvdA, of op persoonlijke spanningen binnen het kabinet. Die aspecten spelen wellicht een rol, maar dan veeleer als achtergrond, respectievelijk afspiegeling van iets anders: van het cyclische patroon van gram halen dat de relatie tussen christen-democraten en socialisten kenmerkt, en van verschillen in politieke cultuur. De huidige cyclus van gram halen begon met de nacht van Schmelzer in 1966, die het einde betekende van het naoorlogse harmoniemodel. Ook toen stond links er slecht voor, en juist daarom sloeg Schmelzers „arrogance of power” zulke diepe wonden. Onze staatkundige geschiedenis hield er de rancuneuze anti-KVP-motie aan over, en in 1973 de wraakoefening van de formatie-Burger, waarin het CDA in statu nascendi op hoogst bekwame, maar niet in alle opzichten van wijsheid getuigende wijze uit elkaar werd gespeeld. Alsof het niet op kon, werd in 1977, toen de PvdA op het hoogtepunt van haar macht stond, de meerderheidsstrategie wereldvreemd voortgezet tot in de kabinetsformatie. En daarmee overspeelde links zijn hand.

Dat laatste gevaar bedreigt inmiddels het CDA, nu de cyclus rond is, en het wonden likken weer aan links. Zijn Van Agts benen sterk genoeg om ook af te zien, nu hij in de (wit-)gele trui rijdt? Hij demarceert heel wat vakbekwamer dan Schmelzer, destijds: geen dramatische confrontatie maar een continue slijtageslag waarin de ploeggenoten geen etappezege wordt gegund. Een zege die nu eenmaal nodig is om de eigen trouw aan de coalitie te legitimeren. Nooit is gesuggereerd dat er geen banenplan moest komen, maar iedere suggestie dat de premier er ook áchter stond, is zorgvuldig vermeden. Merkwaardiger nog was de presentatie van de Ziektewet-problematiek, de eerste échte ombuigingsvoorstellen sedert de meer conjuncturele bestedingsbeperking van 1958. Den Uyl sprak van kabinetsbeleid, Van Agt van de voorstellen van Sociale Zaken. En direct na de verkiezingen maakte de CDA-fractie het af: geen steun. Vakwerk moet ik zeggen.

Vóór mijn bewondering de overhand krijgt nog één kanttekening: het gaat niet alleen om de partijpolitieke score (op korte termijn), maar ook — en voor ingénius zoals u en ik zelfs in de eerste plaats — om de structurele bestuurbaarheid van het land. En die vraagt om „commitment” aan de coalitiegedachte, om een coalitiekabinet „for better or for worse”, niet om een LAT-relatie. „Living Apart Together” is, volgens de psycholoog in het damesblad dat ik daarover raadpleegde, een uitvloeisel van „commitment phobia”. Dat syndroom beheerst het politieke midden, getuige het lonken van de loyalisten onder het kabinet Van Agt-I, en getuige het lot van minister Andriessen daarin, die werd opge-

volgd door een man die nu beter naar de VVD luistert dan toen hij daar zelf mee regeerde.

Gram halen bij de één en uithuilen bij een ander zijn onderdeel van een politieke cultuur waarmee misschien te leven is in betere economische tijden, zolang er speelruimte blijft om de partner van geval tot geval te paaien. Maar als harde keuzen niet meer kunnen worden ontgaan, wreekt zich de onbestendigheid van de relatie. Dan wreekt zich dat de PvdA of VVD zich wél op een — verschillende — paradigmakeuze en een daarmee consistent lange-termijnscenario voor economisch herstel willen vastleggen, maar het CDA niet, omdat het zijn opties open wil houden om met wie dan ook te regeren. Dat verduistert de noodzakelijke visie op een totaalbeleid, waar Emmerij voor pleit in *NRC Handelsblad* van 22 maart. Een totaalbeleid dat de onzekerheden niet vergroot, zoals de besluiteloosheid die de recente coalitiekabinetten tot dusver heeft gekenmerkt, maar verkleint door een perspectief te bieden, zodat we weten waar we aan toe zijn. Perspectief op relatief snel herstel op basis van een prestatie-ideologie, zoals de VVD, het VNO, en — wat tersluiks nog — inmiddels ook de vakbeweging voorstaat; of perspectief op een vermoedelijk wat langzamer herstel, maar zonder compromissen inzake de solidariteit met sociaal zwakke groepen, meer in de lijn van de PvdA. Geen van beide opties vraagt dat het CDA zich zonder meer uitlevert aan haar partners te linker- of te rechterzijde. De uiteindelijke partner zal wel op moeten schuiven naar het midden. Maar wel dat het CDA die partner tegemoet treedt met een voldoende „commitment” om — over de „political business cycle” van de eerstvolgende verkiezingen heen — af te zien, om het karwei te klaren. Daar is het inmiddels sterk genoeg voor, en macht scheidt verplichtingen. Als ik dit schrijf — op Palmzondag — realiseer ik mij dat de heer Van Agt dergelijke geluiden lijkt te maken als hij pleit voor een kabinet van nationale allure. Maar wel vanuit een andere invalshoek, dacht ik. Of ligt het aan de kalender dat hij klinkt als een vos die de passie preekt?

De onbestendigheid van het politieke bedrijf lijkt nog te worden verhevigd door de invloed van de sociale partners en van de albatros van advies- en inspraakorganen waardoor we ons beleid hebben laten immobiliseren. Dat de radenrepubliek van de adviesorganen een staat in de staat geworden is die weinig of niets meer met evenwichtige belangenafweging van doen heeft en ieder beleid dreigt te blokkeren, is inmiddels een gemeenplaats; de vraag is of de verzorgingsstaat zich door zijn tovenaarsleerlingen moet laten terroriseren. Subtieler ligt het met de organen van werkgevers en werknemers. Dat zijn geen publiekrechtelijke scheppingen, maar eigen organen van het bedrijfsleven die leven bij de gratie van hun achterban die daar de eigenlijke macht heeft. Vandaar de angst van hun voormannen om die achterban voor het hoofd te stoten, en derhalve het onvermogen om wat daar leeft te representeren. Want om het boeltje bij elkaar te houden, richten ze zich op de grootste schreeuwers. Zo moeten de bazen van de bonden zich wel minder solidair opstellen dan hun gemiddelde leden, en blijft ook het VNO steeds weer conservatiever dan de gemiddelde ondernemer. (*The Economist* kon voor haar aardige themanummer over Nederland in februari jl. niet één ondernemer vinden die ongelukkig was met de Wet op de ondernemingsraden.)

Verlammen de radenrepublieken en de sociale partners de politiek? Ik denk dat de causaliteit anders ligt: dat onduidelijkheid, besluiteloosheid en onbestendigheid van regeringswege de sociaal-politieke omgeving steeds weer verleidt om de eerste klap uit te delen, want die is ten minste nog een daalder waard en je weet nooit waar je morgen voor staat. Meer politieke bestendigheid gevraagd dus, in ons aller belang.

Een principiële keuze voor een lange- en vooral meer voorspelbare periode van samenwerking met links of met rechts kan ook in het eigenbelang van het CDA zijn. Want alleen in een klimaat van onderling vertrouwen kan een constructief beleid worden gevoerd waarin niet alleen de coalitiepartner maar ook het CDA zelf duurzame resultaten kan boeken en aan het cyclische gram halen kan ontkomen. Reden te meer om te wensen dat de heer Van Agt zijn politieke relaties zal verduidelijken, zodat ze niet meer te vertalen zijn als „Laat Anderen Tobben”.

D. J. Wolfson